

Aftalen mellem kong Valdemar 4. Atterdag og hertug Valdemar af Slesvig 1340. 19. maj,

https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400519001/

Af MARKUS HEDEMANN

Baggrunden for aftalen mellem Valdemar 4. Atterdag (ca. 1320-1375, konge fra 1340) og hertug Valdemar af Slesvig (1315-1364, konge af Danmark 1326-1329, hertug af Slesvig 1329-1364) 19. maj 1340 udgøres af et af de mest dramatiske forløb i danmarkshistorien. Fra 1332 havde der ikke været en egentlig centralmagt i Danmark, som lå opløst hen i de holstenske grevers, Gerhard 3. og dennes fætter Johann, panteherre-domme. Den politiske situation blev mere og mere kaotisk, og geninstallering af en centralmagt, dvs en konge, var blevet uomgængelig. Allerede i 1338 er der antydninger af bestræbelser på at gøre Valdemar Atterdag til konge. Mordet på grev Gerhard i Randers 1. april 1340 fremskyndede markant processen.

Persongalleri

Begivenhederne, der fører til aftalen 19. maj 1340, involverer mange personer og mange interesser. Perioden fra Christoffer 2.s tronbestigning 1320 til Valdemar Atterdags hyldning som konge af Danmark på Viborg landsting 24. juni 1340 er særdeles kompliceret for ikke at sige direkte gådefuld, hvorfor en oversigt over periodens hovedaktører kan være hensigtsmæssig:

- Kong Christoffer 2.: Konge af Danmark 1320 til 1326. Afsat dette år, men taget tilbage 1329. Død 1332. Christoffer 2. efterfulgte sin bror, Erik Menved, der var død 1319. Han måtte undertegne en hård håndfæstning, der indskrænkede mulighederne for den kongelige magts udfoldelse betragteligt. Christoffer måtte gå med til at betale sin brors gæld, som havde vokset sig stor pga. dennes ekspansion i Nordtyskland. For at finansiere sine forehavender havde Erik Menved bl.a. pantstat Lolland-Falster til sin hustru, dronning Ingeborg, Skåne til marsken Ludvig Albertsen og Fyn til de holstenske grever, fætrene Gerhard og Johann. Det blev en ond spiral for Christoffer, som blev nødt til at fortsætte med pantsættelserne, således at Christoffer selv blev en konge uden land. Ved hans død var kongemagten reelt brudt sammen, og først otte år senere kom den tilbage i skikkelse af Valdemar Atterdag.
- Gerhard 3., 1329-1340, greve af Holsten af det schauenburgske hus, Rendsburg-linjen. Gerhards søster Adelheid var gift med hertug Erik 2. af Slesvig. Gerhard skulle komme til at få myndigheden over Adelheids og Eriks søn Valdemar. Gerhard havde allerede i 1315 fået Fyn i pant sammen med sin fætter grev Johann. I 1326

gjorde han Eriks søn, den 11-årige Valdemar, til konge af Danmark. Valdemar forlenede ved den lejlighed Gerhard med hertugdømmet Slesvig. I 1329 blev Valdemar ført tilbage som hertug, og Gerhard overtog Nørrejylland som pant. I 1332 sad Gerhard inde med hele Nørrejylland og Fyn som pant. Den 1. april 1340 myrdedes han af den danske væbner Niels Ebbesen. I tysk historiografi har Gerhard fået tilnavnet ”den Store”; i dansk historiografi har han fået tilnavnet ”den kullede [=skaldede] greve” og bliver især i ældre fremstillinger omtalt som grev Gert.

- Heinrich 2., ca. 1320-1385, greve af Holsten af det schauenburgske hus, Rendsburg-linjen. Søn af Gerhard 3., bror til Claus. Heinrich var far til greverne Gerhard (død 1404), Albrecht (død 1403) og Heinrich (død 1421) og farfar til Heinrich (død 1427), Gerhard (død 1433) og Adolf (død 1459). I både tysk og dansk historiografi har Heinrich 2. fået tilnavnet ”Jernhenrik”.
- Claus, 1321-1397, greve af Holsten af det schauenburgske hus, Rendsburg-linjen. Søn af Gerhard 3., bror til Heinrich 2.. Claus omtales undertiden i historiografien som Nicolaus.
- Johann 3., ca. 1300-1359, greve af Holsten af det schauenburgske hus, Schauenburg-linjen. Fætter til Gerhard 3. og halvbror til Christoffer 2. og Erik Menved.
- Hertug Valdemar af Slesvig, 1315-1364. Valdemar arvede hertugdømmet efter sin fars, hertug Erik, død i 1325. Valdemar var den femte i rækken, hvorfor han som hertug ofte benævnes Valdemar 5. Man ser ham også omtalt som Valdemar Eriksen. I 1326 blev Valdemar gjort til konge af Danmark af sin morbror, grev Gerhard, og som konge benævnes han Valdemar 3. af Danmark. I 1329 blev han dog genindsat som hertug af Slesvig. Han blev myndig i 1336, hvorefter det kom til konflikt med Gerhard. Konflikten blev angiveligt bilagt 11. februar 1340 som omtalt nedenfor. Valdemar tilhørte den abelske linie, der havde navn efter kong Abel (død 1252), hvis efterkommere blev udelukket fra den danske trone på grund af en i samtiden udbredt opfattelse af, at Abel havde slået sin bror Erik Plovpenning ihjel; som kompensation fik de hertugdømmet Slesvig, som i løbet af anden halvdel af 1200-tallet og begyndelsen af 1300-tallet gjorde sig mere og mere uafhængigt af kongedømmet.¹
- Dronning Helvig, død ca. 1374, søster til hertug Valdemar af Slesvig, gift med kong Valdemar Atterdag.
- Valdemar Atterdag, ca. 1320-1375, konge af Danmark fra 1340.
- Ludwig af Brandenburg, 1315-1361, markgreve, søn af kejser Ludwig 4. af huset Wittelsbach. Allieret med Valdemar Atterdag ved ægteskab med dennes søster

1 Albrechtsen p. 26 ff.

Margrete. Medgiften skulle have været Estland, men ved Margretes død i foråret 1340, løsnedes forbindelsen.

- Albrecht 4., 1315-1343, hertug af Sachsen-Lauenburg, allieret med grev Gerhard i kraft af ægteskab med dennes søster Elisabeth.
- Ludvig Albertsen Eberstein, 1289-1328, marsk [= øverste leder af militær- og krigsvæsen] under Erik Menved og Christoffer 2. Ludvig Albertsen Eberstein fik betydelige panter og len, især i Skåne, og var en af Eriks og Christoffers største kreditorer. Christoffer inddrog dog panterne og lenene (undtagen Blekinge), hvad der medførte, at Ludvig sluttede sig til oprørerne mod Christoffer og var medvirkende til at sætte Valdemar 3. på tronen i 1326.
- Laurids Jonsen Panter, 1280-1340, medlem af rigsrådet under Erik Menved, drost [= højeste civile embedsmand] under Christoffer 2.

Christoffer 2., hertug Valdemar og opløsningen af riget

Valdemar Atterdags far, Christoffer 2. blev konge af Danmark i 1320 efter broderen Erik Menveds død året forinden. Christoffer 2. blev nødt til at undertegne en håndfæstning, der i meget væsentlig grad lagde en dæmper på den kongelige magtudøvelse.² Han blev fra begyndelsen så at sige udstyret med et umuligt opdrag, idet han skulle betale gælden for broderens ekspansionistiske eventyr i Nordtyskland, men uden mulighed for at udskrive ekstra skatter. Det afholdt ham dog ikke fra at kaste sig ud i nye eventyr, idet han lod sin datter Margrete indgå ægteskab med Ludwig af Brandenburg af huset Wittelsbach i 1324. Her forpligtede kong Christoffer sig til en enorm medgift, som han imidlertid var fuldkommen ude af stand til at betale; først sønnen Valdemar Atterdag skulle komme til at udrede summen i 1346 i forbindelse med salget af Estland.³ At kong Christoffer handlede højst selvstændigt og ikke blev et instrument i stormændenes hånd, sådan som det ellers havde været meningen med håndfæstningen, blev årsagen til et oprør i 1326 under ledelse af de mægtige Ludvig Albertsen Eberstein, marsk og Laurids Jonsen Panter. I alliance med greverne og fætrene Gerhard 3. og Johann 3. af Holsten – som sammen med Ludvig Albertsen Eberstein og Laurids Jonsen Panter var Christoffers største kreditorer – fordrev de Christoffer fra tronen, som i stedet blev beklædt med grev Gerhards søstersøn, barnehertugen Valdemar af Slesvig.⁴ Han var 10 år, da han blev sat på Danmarks trone, og også Valdemar måtte 7. juni 1326 udstede en håndfæstning, som i høj grad indskænkede den kongemagt, som han evt. måtte komme til at udøve

² https://tekstnet.dk/books/dipdan/1320/dd_13200125001/.

³ https://tekstnet.dk/books/dipdan/1346/dd_13460921001/. I diplommet siges, at det allerede ved indgåelsen af ægteskabet mellem Margrete og Ludvig var blevet aftalt, at Estland skulle høre med til medgiften. Det hører vi imidlertid ikke noget til i ægteskabsaftalerne fra 1324.

⁴ Med Slesvig menes her territoriet mellem Ejderen og Kolding å.

som myndig.⁵ Valdemar 3. måtte derpå den 15. august at bortforlene sit hertugdømme til Gerhard, som i de følgende år må betragtes som Danmarks riges mægtigste mand. Betegnende blev titlen *tutor regni Dacie*, ”Danmarks riges værge” føjet til hans greve- og hertugtitel.⁶

Den detroniserede kong Christoffer drog til sin allierede markgreve Ludwig af Brandenburg, fra hvis markgrevskab han kunne betragte udviklingen i Danmark, der var præget af uroligheder til trods for, at der principielt var indsat en konge. Der var ustandselig uro i Jylland, og forholdet mellem grevefætrene var ikke godt. Dette bevirkede, at grev Johann hjalp Christoffer tilbage til Danmark i 1329, hvor han blev hyldet som konge, først i Skåne og på Sjælland, dernæst i Nørrejylland.⁷ Dette betød, at den nu 13-årige Valdemar 3. måtte vende tilbage som hertug af Slesvig, stadigvæk under sin onkel Gerhards formynderskab.⁸ Christoffers fornyede kongeværdighed kom på ingen måde gratis. Grev Johann fik Femern som arveligt len og Sjælland og Skåne som pant; Gerhard fik Fyn som arveligt len. Det er ikke for meget at kalde Christoffer en konge uden land. Der var dog stadigvæk intern strid mellem greverne, hvorfor Johann sammen med Christoffer forsøgte sig med et militært angreb ned gennem Slesvig mod Gerhards dele af Holsten. Angrebet blev slået tilbage, Johann og Gerhard forligte sig med hinanden, og Christoffer blev den store taber. Han måtte nu pantsætte hele riget, således at alt vest for Storebælt kom under Gerhard og alt øst for kom under Johann.⁹ Johann måtte dog opgive at holde Skåne som følge af et oprør, hvorved skåningene begav sig ind under kong Magnus Eriksson af Sverige.¹⁰ Lister herred og Blekinge kom ligeledes ud af Johanns kontrol: Den 12. november 1333 lykkedes det enken til den i 1328 afdøde Ludvig Albertsen Eberstein, Else Pedersdatter, at komme i besiddelse af disse lande som pant.¹¹ Kong Christoffer døde under mystiske omstændigheder i 1332, muligvis som fange på Aalholm.¹²

I tiden 1332 til 1340 var der ingen konge i Danmark. Gerhard og Johann herskede over landet i perioden, som her skal betegnes rigsopløsningen; den traditionelle betegnelse er holstenervældet. Selv om Gerhard og Johann var særdeles magtfulde, kan man dog ikke tale om, at de repræsenterede en centralmagt i analogi med kongemagten. De var ofte selv tvunget til at viderepantsætte slotte og herreder til høvedsmænd, som gjorde, hvad de kunne, for at skrabe til sig. Situationen var kompliceret, ikke mindst som følge af Christoffer 2.s søn Valdemar Atterdags åbenlyse planer om at overtage kongeværdigheden i Danmark: I et foreløbigt privilegium fra 1338

5 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1326/dd_13260607001/.

6 Se fx https://tekstnet.dk/books/dipdan/1327/dd_13270523001/.

7 Med Nørrejylland menes den del af Jylland, der ligger nord for Kolding å.

8 Herefter vil han blive omtalt som hertug Valdemar.

9 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1332/dd_13320110001/ og https://tekstnet.dk/books/dipdan/1332/dd_13320110002/.

10 Cf. https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400628002/.

11 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1333/dd_13331112001/. Man må dog tage det forbehold, at sagen kun kendes fra Hvitfeld, cf. diplomets arkivalske indledning.

12 I processen forud for Ofen-dommen anklagede den danske part direkte grev Johann for at have slået Christoffer ihjel, cf. Hedemann 2018 p. 148.

til Greifswald hedder det således: ”Desuden lover vi rådmændene og borgerskabet i fornævnte stad, at såsnart ... vi ved Guds nådes hjælp kommer i fredelig besiddelse af fornævnte kongerige, vil vi, når nævnte rådmænd anmoder herom, forny dette privilegium ... ”.¹³ Men selv om det for holstenerne kunne være ønskværdigt at trække sig ud af Danmark, havde de dog ikke ligefrem intentioner om at overdrage magten til Valdemar Atterdag endsige hans ældre broder Otto, som havde været gidsel hos Grev Gerhard siden 1334, i hvilket år Otto havde deltaget i et mislykket militært eventyr rettet mod Gerhard.

Især Gerhard arbejdede aktivt for et kontrolleret tilbagetog fra Danmark. Således kom det til traktaten 11. februar 1340, det såkaldte pantebytte mellem Gerhard og hertug Valdemar.¹⁴ Hertugdømmet Slesvig havde Gerhard haft afgørende indflydelse over som Valdemars værge frem til dennes myndighed i 1336, hvorefter det var kommet til konflikt mellem onkel og nevø. Den 11. februar 1340 blev konflikten imidlertid bilagt, i hvert fald foreløbigt, og Gerhard overtog det meste af hertugdømmet Slesvig i pant, herunder det altafgørende Gottorp slot, mod at hertug Valdemar kunne få fornøjelsen af at blive panteherre i størstedelen af det urolige Nørrejylland. Gerhard beholdt Fyn, som havde vist sig at være betydeligt mindre besværlig at have med at gøre end Nørrejylland. Det er ikke stedet her at gå ind på de detaljerede betingelser for, hvordan pantebyttet skulle foretages. Det væsentlige her er at pege på, at traktaten var entydigt til fordel for Gerhard, og at den på det kraftigste understregede, at hertug Valdemar ikke skulle ”indgå forbund med kong Christoffers arvinger, junkerne Otto og Valdemar, og ikke lade sin søster ægte en af dem”. Storsindet lovede Gerhard, at han ikke ville løslade Otto uden at have rådført sig med hertug Valdemar først. Ganske magtesløs var hertug Valdemar dog ikke, da pantebyttet sluttede med en passus, der strengt taget gav hertug Valdemar mulighed for at nulstille hele traktaten: ”Og ifald det skulde ske, at han [= hertug Valdemar] bliver ved sine lande og ikke indløser landet Nørrejylland, som han er berettiget til at overveje”.¹⁵

Ordningen lod sig naturligvis ikke gennemføre med et fingerknips. Gerhard kunne ikke overtage sit panteherredømme i Slesvig, før han havde afsluttet sine forretninger i Nørrejylland. Dette er baggrunden for, at han drog med en stor hær ind i Nørrejylland for at udpresse så mange ressourcer som muligt. I pantebyttet fra 11. februar hed det jo, at ”hvad vi [= Gerhard] har af udestående beder, tiender og andre retmæssige indtægter i landet, det skal tilkomme os”.¹⁶ Gerhard indlejrede sig med sin hær i Randers 1. april. Da skete det, at han om natten blev slået ihjel af den jyske væbner, Niels Ebbesen, som sammen med en lille gruppe mænd var trængt hemmeligt ind i

13 Cf. https://tekstnet.dk/books/dipdan/1338/dd_13380610002/, 8.

14 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400211002/ og https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400211003/.

15 *Weret oc dat he. bi sinen landen bliuen wolde. vnde ne wolde dat lant tho Northiuten lande nicht lozen. dez he macht heft sic tho beradende.*

16 *Vortmer wath vns na steyth in deme lande. an beden. an thegheden. vnde an anderen rechten gulden. dat scal vns volgen.*

byen og videre ind i Gerhards soveværelse. Det er svært at forestille sig, at dette havde kunnet lade sig gøre uden en eller anden form for forræderi fra Gerhards mænds side, men i betragtning af hvor afgørende begivenheden var, er det i grunden slående så lidt vi ved om omstændighederne og personen Niels Ebbesen. I den ældre danske historiografi bliver mordet fremstillet som en national heltedåd, hvorimod den tyske historieskrivning i sagens natur så drabet på Gerhard som et lumpent og æreløst mord. Den seneste danmarkshistorie giver en fornuftig vurdering:

Niels Ebbesen blev ganske rigtig [historiens] redskab. Spørgsmålet er blot til hvad. Hvis han dræbte grev Gerhard for at få holstenerne ud af Jylland, var han måske nok en tapper mand, men ikke særlig vel underrettet om sagernes egentlige stilling. For der kan ikke være tvivl om at holstenerne var på vej ud. De holstenske grever havde siden februar 1340 villet indsætte hertug Valdemar af Sønderjylland, nu ikke som konge, men som panteherre i Nørrejylland. Grev Gerhard og han skulle bytte lande. Hertugen skulle indløse Nørrejylland fra grev Gerhard ved at sætte sit hertugdømme i pant til denne. Hertug Valdemar var fuldstændig i greverne af Holstens magt, så det var ikke en ordning han havde mulighed for at afvise. Forvaltningen i Nørrejylland skulle altså fremtidig foregå i hertug Valdemars navn, ikke i grevernes. Grev Gerhard var sandsynligvis i Jylland med sin hær for at forberede denne ordning, så den kunne sættes i værk senere på året. Det er umuligt at finde ud af, hvad der fik Niels Ebbesen til at slå grev Gerhard ihjel. Som person er han ikke til at få hold på, hans alder og familieforhold kendes ikke, og man har ingen viden om, hvad han kendte til de aktiviteter, der i øvrigt foregik i ind- og udland for at få løst det danske problem ved at sætte Christoffers yngste søn Valdemar på tronen. Mordet i Randers synes heller ikke at hænge sammen med noget andet af det, vi kender til.¹⁷

Om end omstændighederne omkring Niels Ebbesens drab på grev Gerhard er dunkle, ændrer det ikke ved, at den politiske situation var blevet fuldkommen omformuleret, og at Valdemar Atterdag fremstod som fremtidens mand. Markgreverne af Brandenburg stod bag Valdemar Atterdag, hvilket fremgår af en aftale indgået i Spandau den 19. marts 1340 mellem Valdemar og markgrev Ludwig af Brandenburg.¹⁸ Valdemar havde opholdt sig igennem længere tid hos Brandenburgerne, som havde været hans fars allierede. Aftalen drejede sig om intet mindre end en overdragelse af Estland til markgrev Ludwig som medgift for Valdemars søster Margrete i dennes ægteskab med markgreven. Overdragelsen må nødvendigvis have haft en forestilling om Valdemar Atterdags nært forestående overtagelse af tronen som forudsætning, og det er da også betegnende, at følgende passus optræder: ”Vi lover ligeledes med dette brev på tro og love, at vi, såsnart vi ved den almægtige Guds nåde måtte blive salvet og kronet til Danmarks konge, skal og vil forny og gentage dette brev ...”.¹⁹ Valdemar Atterdags snarlige indtagelse af den danske trone kunne Gerhards sønner grev Heinrich og grev Claus ikke stille så meget op over for; men så kunne man i det mindste prøve at få kontrol med ham. Den 22. april forhandlede markgrev Ludwig af Brandenburg, den holstenske

¹⁷ https://gyldendalogpolitikensdanmarkshistorie.lex.dk/Holstenervældets_afvikling.

¹⁸ https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400319001/.

¹⁹ *Promittimus eciam presentibus. data bona et sincera fide. quod quamprimum ex omnipotentis dei gracia/ in regem Dacie uncti et coronati fuerimus ...*

grev Johann (som stadigvæk havde kontrol over Danmark øst for Storebælt), biskop Svend af Århus, de brandenburgske råder Hasse von Wedel og Gereke Wolf, Albrecht 4. af Sachsen og grev Johann af Hoya en overenskomst på plads, også i Spandau, ifølge hvilken Valdemar Atterdag og Heinrich og Claus' søster Elisabeth skulle indgå ægteskab. Med søsteren fulgte en medgift på 24000 mark sølv, som man skulle slå af på den oprindelige pantenum for Nørrejylland og Fyn på 100000 mark sølv, dog således at Ålborg med Vendsyssel og Thy skulle overdrages kvit og frit til Valdemar. Resten af Nørrejylland skulle indløses for 35000 mark sølv. Fyn skulle indløses for 41000 mark sølv.²⁰ Med andre ord var det lige pludselig Valdemar Atterdag, der stod til at skulle indløse panterne i Nørrejylland og ikke længere hertug Valdemar 3., sådan som det ellers var blevet aftalt i pantebyttet fra 11. februar. De nørrejske panter, som Heinrich og Claus fik i besiddelse, skulle principielt stå under Valdemar Atterdags overhøjhed. Derudover er det interessant, at Valdemar Atterdag lover at være fjende af dem, der myrdede grev Gerhard: "Fremdeles skal vi ingenlunde retsligt forsvare dem, som har myrdet grev Gerhard, og vi skal være deres fjende og fjende af alle dem, som retsligt forsvare dem".²¹ Klarere kan det vel ikke siges, at Niels Ebbesens drab på Gerhard ikke ligefrem kan betragtes som en national frihedskamp.

Hertug Valdemars og hans hertugdømmes stilling var prekær. Det nørrejske pant var uden videre overgået til grevebrødrene Heinrich og Claus. I princippet kunne hertug Valdemar sidde i sit hertugdømme og lade som ingenting, men alt andet lige ville det have været naturligt at tage ham med på råd, men det var så sandelig ikke sket. Den 22. april 1340 nærede man ikke stor kærlighed til hertug Valdemar, idet det hedder, at "Ingen af os skal udsone sig eller slutte fred med hertugen af Slesvig [= hertug Valdemar] eller hans hjælpere, medmindre det er vor fælles vilje fra begge sider".²² Dette gav selvfølgelig mulighed for, at man fandt en ordning med hertug Valdemar, hvilket da også kom til at ske; men det blev en ordning, som først og fremmest tjente Valdemar Atterdags og de holstenske interesser. Hertug Valdemar havde imidlertid et meget væsentligt aktiv at forhandle med: sin søster Helvig. Dette er baggrunden for aftalen 19. maj 1340, der som det første fastsætter ægteskab mellem Helvig og Valdemar Atterdag. Grevebrødrene Heinrich og Claus står som medbesejlere på aftalen, hvorfor de må have været indforstået med aftalens ordlyd, også selv om den gik imod det ægteskab, der i Spandau var blevet fastsat mellem Valdemar Atterdag og deres søster. Aftalen blev indgået i Lübeck, som havde indlysende interesser i at få skabt ro i Norden.²³

20 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400422001/.

21 *Vortmer vnschulle we de mit nichte vordeidinghen de greue Gerharde gemordet hebben/ vnde scholn ire vient wesen vnd alle der de se vordeidingen.*

22 *Sik enschal vser nein mit dem hertogen van Slesewig sonen eft vreden it en sie an beiden siden vse gemeyne wille noch mit sinen hulpern.*

23 Ifølge *Chronik* 1829 p. 247 var Heinrich og Claus imod at indføre Valdemar Atterdag som konge i Danmark i modsætning til deres onkel Johann. Men derudover står der ikke noget om, at de tog anstød af ægteskabet mellem Valdemar Atterdag og Helvig.

Aftalen 19. maj 1340: Form og indhold

Aftalen er udformet som et åbent brev, hvori hertug Valdemar hilser alle (*salutatio*) og erklærer (*promulgatio*), at han er kommet overens med kong Valdemar Atterdag efter deres stridigheder og har indgået de aftaler, som traktaten indeholder. Allerede indledningen er bemærkelsesværdig, fordi en traktat mellem to ligeværdige parter var udformet således, at begge parter stod anført i indledningen, og således, at der fandtes to udgaver, den ene beseglet med den ene parts segl, den anden beseglet med den anden parts segl. Ganske vist drejede aftalen sig bl.a. om Helvigs medgift, og det var normalt at erklæringer om medgift blev udstedt ensidigt fra brudens familie. Ikke desto mindre må man sige, at aftalen handler om temmelig meget mere end blot medgift, hvorfor det må være rimeligt at hævde, at allerede indledningen antyder, at hertug Valdemar og Valdemar Atterdag ikke var ligeværdige parter, og at det var Valdemar Atterdag, der havde haft mest at skulle have sagt ved forhandlingsbordet.

Efter erklæringsformlen (*promulgatio*) følger aftalens kerneindhold (*dispositio*). Som den første bestemmelse anføres, at Valdemar Atterdag skulle indgå ægteskab med hertug Valdemars søster Helvig, hvilket for så vidt må betegnes som aftalens mest kontroversielle del, eftersom det medførte, at ægteskabet som ellers var blevet aftalt 22. april i Spandau mellem grevebrødrene Heinrich og Claus' søster Elisabeth og Valdemar Atterdag blev annulleret. Hertug Valdemar skulle udrede 24000 mark sølv til medgift, og summen tog man af de 100000 mark sølv, som Nørrejylland og Fyn skulle indløses for, således at Nørrejylland pantesum beløb sig til 35000 mark og Fyns til 41000. Nu er det således blevet hertug Valdemar, som står som de nørrejyske panters indehaver og modtager af pantesummen fra Valdemar Atterdag. Det kan undre, hvad Fyn har at gøre i traktaten, idet det oprindelige pantebytte mellem grev Gerhard og hertug Valdemar fra 11. februar kun talte om, at hertug Valdemar skulle indløse Nørrejylland. Pointen må være, at Gerhards sønner er med til at garantere traktaten, og de har givetvis været med til forhandlingerne. Deres segl er således hængt for aftalen. Den 21. maj, ligeledes i Lübeck, får de brev på Fyn som pant, og det må nødvendigvis have været af betydning for dem, hvor meget de 24000 mark sølvs reduktion nedbragte pantesummen på Fyn.²⁴

Kong Valdemar Atterdag skal kvit og frit overdrages Ålborg og landet nord for Limfjorden samt Himmersyssel. Herefter hedder det, at alle slotshøvedsmænd i landene skal aflægge ed og hylde Valdemar Atterdag som deres rette herre. Når dette har fundet sted, skal Valdemar Atterdag henvise dem tilbage til hertug Valdemar i egenskab af deres panteherre. Det forholder sig på samme måde, som det havde gjort i traktaten fra Spandau 22. april i den forstand, at Valdemar Atterdag tilstås at besidde den kongelige overhøjhed. Derpå anføres det lakonisk "Fremdeles skal han [dvs.

24 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400521001/

Valdemar Atterdag] indløse Jylland før resten”²⁵ Med ”resten” må tænkes på Fyn. Derefter specificeres det, hvorledes indløsningen skal finde sted. Indledningsvis anføres det, at parterne har valgt hertug Albrecht af Sachsen til at forlige dem, hvis en af dem skulle gå imod aftalen. Borgene i Jylland skal stå åbne for Valdemar Atterdag, hvilket må betyde, at han kan gøre brug af dem til militære operationer uden direkte at have indløst dem. Igen må man sige, at aftaleteksten giver et billede af Valdemar Atterdag som den, der sidder med de stærkeste kort.

Først skulle Kalø indløses, dernæst Horsens, dernæst Kolding og til sidst Ribe, som tillige skulle være Helvigs livgeding, dvs. enkepension for det tilfældes skyld, at hun kom til at overleve Valdemar (hvilket hun ikke gjorde).²⁶ Lidt længere nede i aftalen står, at hertug Valdemar skal beholde Vardesyssel; halvdelen af Vardesyssel skal imidlertid også indgå i Helvigs livgeding, og kommer dermed under den kommende dronnings kontrol. Et livgeding plejede at blive stillet til rådighed af den kommende brudgom. At hertug Valdemar både skal betale de 24000 mark sølv som medgift og stille halvdelen af sit gods i Danmark til rådighed for søsteren, må siges at være usædvanligt. Også denne bestemmelse er udtryk for, hvor lidt han havde at gøre godt med.

Efter rækkefølgen af panternes indløsning er blevet angivet, følger en bemærkelsesværdig passus: ”Vi [= hertug Valdemar] skal også oppebære hele sølvbeden i Jylland, det være i korn, i flæsk, i smør, indtil den dag, da vi har 35000 mark lødigt sølv, hvormed vi skal indløse vore borge og lande, som vi har pantsat for vor herre kongen”.²⁷ En bede var en ekstraordinær afgift til ekstraordinære udgifter²⁸, og den bede, der er tale om her, var pålagt af grev Gerhard formodentlig i tiden umiddelbart før hans mord. Ideen må være, at beden skal anvendes til at indløse panterne. Hertug Valdemar skal så at sige indløse panterne hos sig selv på kongens vegne, dvs. kongen fik stillet beden til rådighed for at udrede pantesummen. Bestemmelsen mindede en del om bestemmelsen fra traktaten i Spandau 22. april, hvori det udtrykkes enklere: ”Vi [= Valdemar Atterdag] skal også beholde hele den bede i sølv, som han [= grev Gerhard] fik bevilget i landet Jylland, til indløsningen”.²⁹

Et udvalg med repræsentanter fra hhv. hertug Valdemar og Valdemar Atterdag skulle nedsættes til at administrere opkrævningen af sølvbeden. Det specificeres, at den sølvbede, som Himmersyssel skyldte uden videre skulle tilfalde Valdemar Atterdag. Dette passer jo meget godt med det forhold, at han havde fået Himmersyssel kvit og frit, dvs. beden fra Himmersyssel behøvede han ikke at anvende til panteindløsning.

25 *Vort mer so scal he losen Iutlande vor dat ander del.*

26 Cf. <https://lex.dk/livgeding>.

27 *Ok scole wi vp boren alle suluer bede. to Iutlande. it si an korne. an specke. an botteren bet an den dach. dat wi hebben vif vnde drittich dusent mark lodighes suluers. dar wi mede vse slote vnde lant losen scōln de wi vor vnsen heren den konink hebben vt ghesat.*

28 Cf. <https://lex.dk/bede> - afgift.

29 *Ok scholle we beholden alle suluerbeide de he beddet vp dem lande to Iutlant to der losunge.*

Kerneindholdet, altså *dispositio*, slutter med at specificere en gensidig militær hjælpepligt, hertug Valdemars forpligtelse til at stifte fred med Biskop Svend af Århus, med hvem han åbenbart havde været i strid, og som nævnt bestemmelserne for dronning Helvigs livgeding.

Aftalen slutes af med beseglingsformular (*corroboratio*) og angivelse af vidner (*testes*), som tillige er garantier for aftalens overholdelse. Det drejer sig om hertug Albrecht af Sachsen, grev Johann af Holsten, grevebrødrene Heinrich og Claus af Holsten, grev Adolf af Schauenburg og grev Konrad af Oldenburg. Albrecht, Adolf og Konrad kan man bedst betegne som småfyrster uden stor tyngde. Som schauenburgsk greve og fætter til grev Gerhard må Adolf naturligt høre til den holstenske kreds. Konrad var også associeret med Holstenerne, for så vidt som han var gift med datteren Ingeborg til Gerhard 4. af Plön-linjen.³⁰ Albrecht optrådte som aftalens mægler, sådan som han også havde gjort i traktaten fra Spandau 22. april. Alt i alt er det påfaldende, at ingen af vidnerne har en relation til hertug Valdemar, og ingen af vidnerne kan anses for vægtige støtter for ham, til trods for, at det er ham, der står som aftalens udsteder. Vidnerne understreger dermed det forhold, at aftalen først og fremmest er Valdemar Atterdags værk.

Når man sammenligner aftalen med traktaten fra Spandau den 22. april, må man sige, at både Valdemar Atterdag og grevebrødrene, sønnerne til den myrdede Gerhard, i den grad er blevet enige om at forlige sig med hertug Valdemar. Men der er bestemt ikke tale om en aftale mellem ligeværdige partnere, idet hertug Valdemar endnu en gang var blevet brugt i et spil, hvor han var den svage part. Og skruen blev oven i købet strammet, idet garantierne stillede garanti for aftalens overholdelse over for markgreve Ludwig af Brandenburg, hertug Barnim af Stettin, grev Ulrik af Lindow, greverne Günther og Günther af Schwarzburg og Albrecht af Mecklenburg på Valdemar Atterdags vegne. Alle var de nære allierede med Valdemar Atterdag. Aftalen slutes på den måde af med at understrege, at den er til gunst for Valdemar Atterdag, som får sine allieredes garantier for, at aftalen bliver overholdt; hertug Valdemars allierede hører vi ikke noget til.

Det videre forløb

At hertug Valdemar stod i en svag position under forhandlingerne i Lübeck, er uomtvisteligt. Men spørgsmålet er, om han alligevel ikke fik det bedste (eller mindst ringe) ud af situationen. Hans hertugdømmes status var uafklaret, men han havde trods alt skaffet sig politisk relevans med ægteskabet mellem sin søster Helvig og Valdemar Atterdag. Noget kunne tyde på, at man allerede i Spandau den 22. april havde forudset denne situation, men det krævede trods alt en vis evne fra hertug Valdemars side at læse situationen og handle i overensstemmelse hermed. Valdemar Atterdag har på sin side haft en indlysende interesse i, at den myrdede grev Gerhards sønner ikke voksede sig alt for store og stærke, hvorfor han har kunnet bruge hertug Valdemar og ægteskabet med Helvig til

30 Cf. fx <https://ancestors.familysearch.org/en/GGM7-Q9W/ingeborg-von-holstein-1314-1348>.

at balancere positionerne. Strengt taget begik Valdemar Atterdag traktatbrud i forhold til traktaten i Spandau 22. april, men Heinrich, Claus og deres onkel Johann, der stadigvæk herskede over Østdanmark, må have været indforståede hermed, så længe de kunne få en rimelig kompensation. Og det fik de så sandelig. Den 21. maj blev Heinrich og Claus overdraget Fyn som pant³¹, og samme dag forlenede Valdemar Atterdag deres onkel Johann med Fehmarn som arveligt len.³²

Med til kompensationen må nødvendigvis også henregnes grevebrødrenes overtagelse af hertugdømmet Slesvig som pant. Den 22. april i Spandau var Heinrich og Claus trådt ind er deres myrdede fars panterettigheder i Nørrejylland. Ved den lejlighed stod der ikke noget om, om de i overensstemmelse med pantebytten mellem Gerhard og hertug Valdemar fra den 11. februar også skulle beholde panterne i Slesvig. Heinrich og Claus fik imidlertid sat Slesvigs status på plads med en traktat 23. juni 1340 med hertug Valdemar.³³ Indledningsvis overdrages hertug Valdemar panterne i Nørrejylland. Dem syntes han jo allerede i aftalen med Valdemar Atterdag den 19. maj at være i besiddelse af, men eftersom panterne i traktaten i Spandau 22. april var kommet under Heinrichs og Claus' herredømme, er der en vis logik i, at der skulle finde en slags formel genoverdragelse sted fra dem til hertug Valdemar. Hermed anerkendte de også, at traktaten fra Spandau ikke længere var i kraft. I indledningen tilføjes det, for nu ingen skulle være i tvivl, at hertug Valdemar skal indløse panterne til kongen: "... at vi [=Heinrich og Claus] og vore rette arvinger har overladt til hertug Valdemar og hans rette arvinger at indløse på kongens vegne landet Nørrejylland med Varde ...".³⁴ Til gengæld fik Heinrich og Claus det meste af hertugdømmet Slesvig i pant, herunder Gottorp med hele Sydslesvig. I Nørrejylland beholdt de halvdelen af Brusk herred for at sikre overgangen til Middelfart og Fyn. Således må man sige, at det var lykkedes dem til fulde at forfølge deres fars politik, idet de havde Fyn som et yderst værdifuldt pant i Danmark og dertil det meste af Slesvig, som lå betydeligt mere bekvemt i forhold til deres holstenske grevskab end Nørrejylland. Den sum, som hertug Valdemar skulle udrede til Heinrich og Claus, beløb sig til 42000 mark sølv, altså 7000 mark mere end de 35000 mark sølv, det nørrejyske pant var angivet til i aftalen fra 19. maj med Valdemar Atterdag. Men i modsætning til aftalen fra 19. maj skal hertug Valdemar lige pludselig også indløse Ålborg og Ålborghus, som jo ellers var blevet overdraget frit til Valdemar Atterdag. Det er ligeledes bemærkelsesværdigt, at hertug Valdemar skal indløse Varde, som jo ellers den 19. maj var blevet angivet som hans arvegods. Valdemar Atterdag må utvivlsomt være gået med til ordningen. For ham kunne det være lige meget: De indløste panter skulle under alle omstændigheder tilkomme ham. Måske skal de 7000 mark ekstra ses som prisen for Helvigs ægteskab med Valdemar Atterdag.

31 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400521001/.

32 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400521003/.

33 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1340/dd_13400623002/.

34 ... dat wi. vnde vse rechte eruen hebben gelaten hertoghen Woldmar vnde sinen rechten eruen to losende to des koninges hant de lant to Noriutlande mit Warden

Med traktaten 23. juni 1340 var cirklen sluttet for territoriernes og landenes vedkommende: Den 11. februar byttede Gerhard og hertug Valdemar panter, således at Gerhard fik Slesvig og hertug Valdemar de nørrejske panter. Den 22. april 1340 i Spandau var det blevet sønnerne af den myrdede grev Gerhard, der overtog de nørrejske panter, som skulle indløses af Valdemar Atterdag, uden at vi hører andet til hertug Valdemar i den forbindelse, end at han er deres fjende, som de dog godt kan forlige sig med, hvis de bliver enige om det. Den 19. maj 1340 må denne enighed have indfundet sig, eftersom hertug Valdemar genindsættes som panteherre i Nørrejylland. Den 23. juni 1340 blev så det pantebytte stadfæstet, som havde været Gerhards oprindelige plan, således at Heinrich og Claus kunne overtage hertugdømmet Slesvigs hovedslotte, fogedier og byer som panter. Men ved siden af denne territoriale cirkelbevægelse havde voldsomme politiske forskydninger fundet sted: Først og fremmest var Valdemar Atterdags kongeværdighed blevet sikret. Han blev 24. juni 1340 valgt og hyldet på landstinget i Viborg, men slap for at udstede en håndfæstning. Han var dermed ikke bundet på hænder og fødder, som hans far var blevet i 1320. Efter mordet på Gerhard fik Danmark således en konge- og centralmagt igen, som havde været brudt sammen i otte år med politisk kaos til følge. Helt anderledes forholdt det sig med hertugdømmet Slesvig. Det er ikke for meget sagt, at hertug Valdemars position som en hertug uden hertugdømme var blevet stadfæstet godt og grundigt. Den hertugelige stat, som Slesvig havde udviklet sig til fra 1252 under hertugerne af den abelske linje, var i 1340 helt og aldeles splittet ad i panter, som stod under holstensk-schauenburgsk herredømme.

Efter 1340

Forløbet fra 11. februar til 23. juni 1340 blev på mange måder definerende for de følgende årtiers politiske udvikling i Danmark, Norden, ja, i hele det baltiske rum. Først og fremmest blev Valdemar Atterdags kongegerning kendetegnet af en indløsning af panterne, hvilket uundgåeligt måtte føre til krigeriske handlinger. En ting var, at de øverste pante herrer, grev Johann og hans nevøer Claus og Heinrich, havde indgået aftaler med Valdemar Atterdag, men det betød ikke, at de lokale slotshovedsmænd uden videre var tilbøjelige til at opgive deres indbringende embeder. Det betød heller ikke nødvendigvis, at de øverste pante herrer selv altid forholdt sig positivt til Valdemar Atterdag. Der er en vis logik i, at Valdemar Atterdag straks tog fat på at indløse Danmark øst for Storebælt, eftersom Jyllands og Fyns status var blevet afklaret. Der opstod ganske vist uro senere i Jylland, hvor hertug Valdemar slog sig sammen med den jyske adel, der ved flere lejligheder gjorde oprør mod Valdemar Atterdag, men oprørene blev slået ned. Heller ikke Fyn gik fri af krigeriske handlinger, men efterhånden sad Valdemar så stærkt i sit kongerige, at han slog ind på en decideret erobrer- og ekspansionskurs, hvilket Gotland fik at føle i 1361. Erobringen af Gotland førte til krig med en sammenslutning af en betydelig mængde tyske og hollandske stæder, som i 1370 stod

tilbage som vindere ved fredsslutningen i Stralsund.³⁵ Det er imidlertid bemærkelsesværdigt i den forbindelse, at Valdemar Atterdags kongedømme og -magt havde styrke nok til at modstå nederlaget; der var ikke tale om at vende tilbage til tilstandene i 1320'erne -og 30'erne. I øvrigt forblev Gotland en del af Danmarks rige frem til 1645. Estland blev solgt til Den tyske Orden i 1346, hvilket viste sig at være en heldig disposition: Hermed kunne omsider medgiften til søsteren Margretes ægteskab med Ludwig af Brandenburg blive betalt, og besværet med at tage sig af de estiske sager blev løftet fra den danske konges skuldre.

Valdemar Atterdag døde 1375 efter at have genrejst og konsolideret Danmarks rige. I 1363 havde han ladet sin datter Margrete forlove med den norske kong Håkon 6., hvilket skulle give anledning til, at Danmark, Sverige og Norge samledes under én konge i 1397 i Kalmar. En sten i skoen var dog hertugdømmet Slesvig. I 1340 var det gået hertugdømmet nogenlunde på samme måde som Danmarks rige i 1330'erne: Det var helt søndersplittet i panter, som de holstenske grever Heinrich og Claus af det schauenburgske hus var øverste herrer over. Det er uklart hvor meget den egentlige hertug, hertug Valdemar, havde indløst ved sin død i 1364, men i hvert fald det så afgørende Gottorp slot med tilhørende len lykkedes det ham aldrig at indløse. Hans mislykkede forsøg på at slippe for Valdemar Atterdags skygge ved at slå sig sammen med den oprørske jyske adel har næppe heller hjulpet på betalingsdygtigheden. Hans søn Henrik, den sidste hertug af Abels slægt, havde heller ikke heldet med sig. Henriks største politiske dåd bestod i at overdrage indløsningsretten til Gottorp til Valdemar Atterdag i 1374.³⁶ Valdemar Atterdags sidste politiske handlinger var rettet imod at få erhvervet så mange panter i Slesvig som muligt, og i 1375 havde han fået det reelle herredømme over det nordlige Slesvig svarende nogenlunde til vore dages Sønderjylland.³⁷ Gottorp lykkedes det ham dog ikke at indløse. Da hertug Henrik døde barnløs i 1375, kom der ingen hertug i Slesvig før 15. august 1386, da det angiveligt lykkedes sønnerne af den i 1385 afdøde grev Heinrich, Gerhard, Albrecht og Heinrich, at blive forlenet med hertugdømmet af Margrete 1. og hendes søn Oluf. I 1396 blev forleningen gentaget af den just som Danmarks konge hyldede Erik af Pommern.³⁸

Kampen om indflydelsen over hertugdømmet Slesvig kom fra Margrete 1.s død i 1412 til at være afgørende for den politiske udvikling i Danmark frem til Erik af Pommerns afsættelse i 1439; ja, man kan i en vis forstand sige helt frem til 1460, hvor en dansk konge, Christian 1., kommer i besiddelse af hertugdømmet Slesvig. Under proceduren forud for Ofen-dommen 28. juni 1424 havde man begivenhederne i 1340 i levende erindring: Den danske side argumenterede for, at

35 https://tekstnet.dk/books/dipdan/1370/dd_13700524001/ og https://tekstnet.dk/books/dipdan/1370/dd_13700524002/.

36 Hedemann 2018 p. 36. Man må dog udvise en vis skepsis i denne sammenhæng, da diplommet kun kendes fra et dansk procesindlæg 23. september 1423, cf. de arkivalske oplysninger for https://tekstnet.dk/books/dipdan/1374/dd_13740624001/.

37 Albrechtsen 1981 p. 17 f.

38 Albrechtsen 1981 p. 49 ff. og 70 ff.; Hedemann 2018 p. 39 ff. og 42 ff.

holstenerne ikke kunne være hertuger af Slesvig, eftersom det, de besad der, besad de som pant. I den danske optik stod det i modsætning til den arvelige udgave af hertugværdigheden, som grev Gerhards oldebørn Heinrich, Gerhard og Adolf for deres vedkommende argumenterede for at være i besiddelse af. Den danske side fremførte, at der i tidens løb var blevet gjort adskillige forsøg på at indløse pantet Gottorp, hvilket var blevet uretmæssigt forhindret af den holstenske side. Pantet var netop det, som den holstenske greveslægt af det schauenburgske hus havde siddet inde med siden traktaten 23. juni 1340, som var slutstenen på de voldsomme politiske forskydninger i perioden fra hertug Valdemars og grev Gerhards pantebytte den 11. februar 1340.

Konklusion

Den lybske historieskriver Detmar beretter om begivenhederne i Lübeck, at markgrev Ludwig og hertug Valdemar ville gøre Valdemar Atterdag til konge med velvillig deltagelse af grev Johann af Holsten.³⁹ Grevebrødrene Heinrich og Claus var imod planen og fik gennemført pantebyttet med hertug Valdemar, som de forinden havde beskyldt for at deltage i mordet på deres far. Derpå beretter Detmar om ægteskabet mellem Valdemar Atterdag og Helvig. Det lader til, at Detmar bytter om på begivenhederne: Pantebyttet mellem hertug Valdemar og grev Heinrich og Claus fandt jo sted den 23. juni, dvs. over en måned efter aftalen den 19. maj. Ikke desto mindre fremsætter Detmar en vurdering, der meget rammende illustrerer forholdet mellem hertug Valdemar og Valdemar Atterdag: ”Mange så det som en stor dumhed, at hertugen indlod sig på så mange eventyr for kongens skyld”.⁴⁰

Hertug Valdemar var næppe dum. Men hans muligheder var stærkt begrænsede, og spørgsmålet er, om ægteskabet mellem Valdemar Atterdag og Helvig i virkeligheden ikke var et større stik, end han havde kunnet håbe på. Det ændrer ikke ved, at aftalen mellem hertug Valdemar og Valdemar Atterdag fra 19. maj 1340 ikke er en aftale mellem to ligeværdige parter, men et diktat givet af sidstnævnte. Man kan ikke som sådan sige, at den er et kup imod Valdemar Atterdags og grevebrødrene Heinrichs og Claus’ overenskomst fra Spandau fra 22. april, idet man her havde åbnet for muligheden af at komme overens med hertug Valdemar. Og grevebrødrene var da også med til at besegle aftalen 19. maj. Men Valdemar Atterdag fik med aftalen løsnet det holstenske greb, og hertug Valdemar fik det bedste ud af situationen, for så vidt som han til trods for en svag position blev gjort politisk relevant. Parterne kunne bruge hinanden. At hertug Valdemar ikke havde meget at spille med, står klart, men det blev af afgørende betydning, at han kunne bruge sin søster Helvig som værn imod at blive kørt fuldkommen over af Valdemar Atterdag og grev Heinrich og Claus. Men man må dog sige, at han forblev den absolut svageste part i sammenligning med grevebrødrene og Valdemar Atterdag. Når hertug Valdemar forsøgte at gå imod kongen, blev det

³⁹ *Chronik I* p. 247.

⁴⁰ *Dat de hertoghe so grot eventurende dor des koninghes willen, dat kerede em manich to groter dorheit.*

altid til en fiasko. At Valdemar Atterdag til trods herfor altid sørgede for at komme overens med hertug Valdemar, må betyde, at hertugen var god at have til at balancere den holstenske indflydelse. Aftalen 19. maj 1340 står som et centralt omdrejningspunkt for hele den politiske situation, der fulgte i kølvandet på mordet på Gerhard 1. april. Med panteindløsningen af Danmarks rige og hertugdømmet Slesvigs opløsning var kortene givet for de følgende 100 års danmarkshistorie.

Og Niels Ebbesen? Den 2. november 1340 blev han dræbt af en holstensk hær ved Skanderborg efter en mislykket belejring.⁴¹ I 1351, da den jyske adel havde slået sig sammen med grevebrødrene Claus og Heinrich i et oprør mod Valdemar Atterdag, blev det aftalt, at de jyske adelsmænd i egenskab af Niels Ebbesens standsfæller skulle udrede en mandebod til brødrene på 500 mark lybsk for deres dræbte far.⁴² Det ville være synd at sige, at der blev udgydt mange tårer for Niels Ebbesen.

Litteratur og kilder

Albrechtsen, Esben, *Herredømmet over Sønderjylland 1375-1404*, København 1981

-, ”Abelslægten og de schauenburgske hertuger”, *De slesvigske hertuger*, eds. Carsten P. Rasmussen, Inge Adriansen og Lennart S. Madsen, Aabenraa 2005, p. 23-52

Arup, Erik, ”Kritisk Vurdering af Klagedigtet 1329”, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 3. rk. bd. 16, 1926. p. 21-42

Auge, Oliver, ”Macht und Landgewinn durch Pfandpolitik – Das Beispiel der Grafen von Holstein im 14. Jahrhundert”, *VSGW Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, Bd. 109, Hft. 2, 2022, p. 185-210

Bøgh, Anders, *Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere*, Aarhus 1997

Chronik des Franciskaner Lesemeisters Detmar, Hrsg. F.H Grautof in *Die lübeckischen Chroniken in niederdeutsche Sprache* I-II, Hamburg 1829-1830.

De denscke kroneke, oversat af Vibeke Winge, Anders Leegaard Knudsen og Peter Daugaard: *Den danske krønike efter Saxo Grammaticus*, Kbh. 2000

⁴¹ *Jyske Krønike* under 1340; *Chronik* I p. 248 f.

⁴² DBL, https://biografiskleksikon.lex.dk/Niels_Ebbesen.

Hedemann, Markus, *Danmark, Slesvig og Holsten 1404-1448 – konflikt og konsekvens*, Aabenraa 2018.

-, ”Ofen-dommen 28. juni 1424” på

https://tekstnet.dk/resources/hedemann-m_2025-05-06/article.pdf, tilgået 2025

Hørby, Kai, *Status regni Dacie*, København 1977

-, *Velstands krise og tusind baghold 1250-1400* (Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie bd. 5), Kbh. 1989

Jyske Krønike, oversat og kommenteret af Rikke Agnete Olsen, Højbjerg 1995. Originalteksten, *Chronica Jutensis*, hos M. Cl. Gertz: *Scriptores Minores Historiæ Danicæ Medii Ævi*, vol. I, Kbh. 1917-18, p. 440-458

”Lübecktraktaten” på

https://danmarkshistorien.lex.dk/Lübecktraktaten_om_Valdemar_Atterdags_overtagelse_af_riget_19_maj_1340, tilgået 2025

Knudsen, Anders Leegaard, ”Kongeriget Danmark i 1332 – et fallitbo”, *Historisk Tidsskrift*, bd. 108 hft. 2, 2008, p. 321-340.

Reinhardt, C.E.F. *Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning*, København 1880

Tägil, Sven, *Valdemar Atterdag och Europa*, Lund 1962

Ulsig, Erik, ”Valdemar Atterdags mænd”, *Festskrift til Troels Dahlerup*, eds. Aage Andersen, Per Ingemann og Erik Ulsig, Århus 1985, p. 257-77.